

Mer himmel på jorda

Hva er en flyktning?

DEN NORSKE KIRKES ARBEID FOR
FLYKTNINGER, ASYLSØKERE OG MIGRANTER

DEN NORSKE KIRKE
Kirkerådet

Innhold

Forord – Hvem er min neste?	3
Innledning – Bibelske perspektiver	4
Utfordring fra Ungdommens Kirkemøte	8

DEL I: TEORI

Kapittel 1: Fakta og begreper	10
1.1 Flyktning, asylsøker og kvoteflyktning	10
1.2 Tall og statistikk	10
Kapittel 2: Menneskene og prosessene	11
2.1 Mennesker og situasjoner er forskjellige	11
2.2 Asylprosessen	12
2.3 Barn og ungdom	13
2.4 Rettigheter	14
2.5 Etter oppholdstillatelse	14
2.6 Familiegjenforening	14
2.7 Avslag på asylsøknad	14
2.8 Papirløse	16
Kapittel 3: Kirkeasyl	17
3.1 Hva er kirkeasyl	17
3.2 Historikk	17
3.3 Justisdepartementets og politiets holdning	18
3.4 Kirkens prinsipielle vurderinger	19
3.5 Hva gjør man i praksis?	19

DEL II: PRAKTISK ARBEID

Kapittel 4: Slik går du fram	22
4.1 Forankring	22
4.2 Planer og visjoner	22
4.3 Kartlegging av lokalsamfunnet	22
4.4 Rettighetsbasert arbeid	23
4.5 Samarbeid med andre	25
4.6 Budsjett	26
4.7 Tips og gode erfaringer	26
Kirkens Nødhjelp og arbeid for flyktninger	28
Kapittel 5: Å møte mennesker fra andre samfunn og religioner	30
5.1 Den flerkulturelle menigheten	30
5.2 Konvertering og dåp	31
5.3 Holdningsskapende arbeid mot fremmedfrykt og rasisme	31
Kapittel 6: Utfordring og mestring	33
Fotnoter og kilder	34

Kontaktinfo:

Guro Helligren, seksjonsleder, Kirkerådet.
E-post: gh753@kirken.no

Forsidefoto: Øivind Haug
Design: Dugg Design AS
Utgivelsesår: Desember 2016

FORORD

Hvem er min neste?

Fortellingen om den barmhjertige samaritan er av de viktigste tekstene i Bibelen. I sin enkelhet er budskapet krystallklart: Et annet menneskes nød utfordrer oss som medmennesker til å hjelpe. Barmhjertighet og omsorg er ikke bare en moralsk plikt, men springer ut av forståelsen av at alle mennesker er skapt i Guds bilde.

Det er med glede jeg kan anbefale dette heftet om Den norske kirkes arbeid for migranter, asylsøkere og flyktninger. Vi opplever store folkevandringer i vår tid. Det meste er resultat av krig og katastrofer. Mennesker i hundretusentall tvinges til å flykte fra sine hjem og sine land. De ønsker en fremtid som er trygg. Som kristne utfordres vi, og som medmennesker utfordres vi. Dette heftet er ment å være til hjelp for menigheter som ønsker å delta i den store dugnaden det er å ønske mennesker på flukt velkommen inn i det norske samfunnet.

Høsten 2015 opplevde vår del av verden den verste flyktningekrisen siden annen verdenskrig, og den synes å tilta. Bispemøtet uttalte dette: «Nå blir hele Europa testet på styrken i våre verdier om alle menneskers verdighet og rettigheter. Det er en prøve på våre kristne og humanistiske verdier.»

Vi blir fortsatt utfordret som enkeltpersoner og fellesskap til å vise barmhjertighet, nestekjærlighet og gjestfrihet og til å gi av vårt eget for å lindre andres nød. Mobiliseringen av frivillige er av største verdi og bidrar til trygghet og integrering i lokalmiljøer. Å invitere til fellesskap kan gjøre en stor forskjell for barn, unge og voksne.

Det er mitt håp og min tro at våre menigheter viser både nestekjærlighet, gjestfrihet og omsorg. Jeg ønsker lykke til, med Guds velsignelse over arbeidet!

*Biskop Helga Haugland Byfuglien
Bispemøtets preses*

INNLEDNING

Bibelske perspektiver

Kalt til kjærlighet

Å arbeide med flyktninger er ikke noe nytt som kirken har bestemt seg for å arbeide med. Det er ikke et moderne påfunn å utarbeide kirkelige strategier når mennesker legger ut på flukt. Dette er et tema som følger hele den Bibelske fortelling og er en av de røde trådene gjennom kirkens historie. Å arbeide med flyktninger og andre utsatte grupper er en del av den kristne kirkes DNA.

Fortellingen om Jesus er sentrum i kirkens tro. Denne fortellingen starter med at Jesus, Guds enbårne sønn, ble født mens foreldrene var på en lang reise. Da Herodes ville drepe alle barn under to år ble Jesus båret av sine foreldre til Egypt. Guds sønn ble en politisk flyktning. Jesusfortellingen fører oss rett inn i problemstillingen for dette ressursheftet.

Å være flyktning er heller ingen ukjent livserfaring for mennesker i Norge. I det 19. århundre utvandret 800 000 nordmenn til USA og noen andre land som økonomiske flyktninger. Under andre verdenskrig flyktet 50 000 nordmenn til Sverige som politiske flyktninger. Våre familiefortellinger bærer også med seg flyktnings erfaringer av forventning, frykt, savn og utsatthet. De siste tiårene har mange tusen mennesker kommet til vårt land. Noen som midlertidige medborgere, andre som immigranter, blir våre nye landsmenn. Noen har kommet som økonomiske flyktninger, andre har flyktet på grunn av klimændringer, borgerkrig, forfølgelse eller andre grunner.

Kirken er kalt til gjøre Jesu Kristi kjærlighet kjent og erfart. Å elske sin neste er ikke først og fremst en oppfordring til varme følelser og vennlige tanker. Å elske sin neste er en utfordring til aktiv handling og forpliktende arbeid. Selvsagt jobber kirkene med

holdningsskapende arbeid, diakonal virksomhet og politisk påvirkningsarbeid i sammenheng med verdens flyktninger. Skulle en kirke slutte med dette ville den både ha mistet sin tro og svikte sitt kall og ansvar i verden.

Denne innledningen gir en serie bibelteologiske tankestreker som forankring for kirkens arbeid med flyktninger og immigranter.

Urhistoriens grunnfortelling

Vi kaller de første 11 kapitlene i 1. Mosebok for urhistorien. Gjennom en mytisk historiefortelling behandles de grunnleggende eksistensielle temaene for menneskers liv. En rekke av temaene som behandles har direkte relevans for dette ressursheftets tema:

– **Kapittel 1** er det store skapelseskapittelet. Himmelhvelvingen og jorden med alt som fyller den er skapt av Gud. Verden er ikke vår. Verden er Guds. Mennesket er skapt og villet av Gud. Mennesket er skapt i Guds bilde. Mennesket skal stå til ansvar for hvordan den gudskapte verden blir forvaltet. Slik legger Bibelens første kapittel et teologisk grunnlag for vårt forhold til hverandre og til den verden vi lever i. Et kristent menneskesyn fastholder at det enkelte menneske bare ved å være til er skapt i Guds bilde. Ved dette har vi alle et medansvar for hverandre. Menneskeverdet kan ikke rangeres på en skala hvor noen har mer og andre har mindre menneskeverd. Vi er alle skapt, vi står alle til ansvar for hvordan vi lever som forvaltere av Guds mangfoldige verden. Ingen har «mer rett» på skapelsens goder enn andre. Denne grunnleggende forankringen av et forpliktende «vi» introduserer menneskets verd og relasjon til hverandre.

– Kapittel 4. Fortellingen om Kain og Abel er den første fortellingen om menneskers liv i syndefallets verden. Kain dreper sin bror Abel. Gud taler til Abel både før og etter mordet. Gud sier: «Hør, din brors blod roper til meg fra jorden.». Gud stiller seg på offerets og den utsattes side. Deretter flykter Kain og blir den første flyktning, en redd innvandrer i landet Not: Gud satte sitt merke på hans panne som vern for de som ville ta hans liv. Selv morderen Kain settes under Guds vern.

– **Kapittel 6-9.** Noah, hans familie og alt som lever flyktet fra menneskers ondskap om bord i arken. Gud gjør verden ny. Mennesket forstås som innvandrere i en ny verden.

– **Kapittel 11.** Urhistorien avsluttes med fortellingen om mennesket som ville bli som guder og erobre himmelen. Forvirring og fremmedgjøring ble resultatet. Mennesker ble spredt over hele jorden og ble fremmede for hverandre.

Slik reiser grunnfortellingene en rekke eksistensielle problemstillinger som rammer for menneskers liv i Guds verden.

Patriarkfortellingene

Det vi kaller frelseshistorien starter med Abraham som brøt opp fra sitt hjemland med sin familie. Frelseshistorien starter med en omfattende flyktning- og immigrantfortelling. Med oppbrudd fra sitt hjemland i Ur reiste han gjennom landområder hvor mennesker også i dag må bryte opp fra sine hjemområder. Abraham vandret gjennom land vi i dag kaller Iran, Syria, Tyrkia, Libanon og Israel.

Du er Gud som ser

På flukt fra en vanskelig familiesituasjon flykter Abrahams medhustru, den egyptiske slaven Hagar. Hun går tom for mat og vann. I fortvilelse legger hun

sitt barn i buskene da hun ikke orker å se sin sønn dø. Da åpenbarer Guds engel seg for henne og viser henne vei. Hagar er den første kvinnen som gir Gud navn. Hun sier: «Du er El-Roi, Gud som ser meg». Kvinner med små barn har alltid vært en utsatt flyktninggruppe. Gjennom denne fortellingen viser Gud at han ser selv en flyktende slave og hennes døende barn. Fortellingen bekrefter det gudsbilde vi ser i Kain og Abel- fortellingen. Det at Gud knytter sitt nærvær til den utsatte og sårbare er en sentral del av Det gamle testamentets gudsbilde.

Økonomiske flyktninger til Egypt

Til Egypt kom Jakobslekten som økonomiske flyktninger fra en ødeleggende hungersnød. Regnet hadde uteblitt i flere år og nøden bredte seg. De ble godt tatt imot i Egypt. Hebreerne bodde i Egypt i flere århundrer og ble et stort folk. Men ettersom årene gikk ble de oppfattet som en trussel. Farao begrenset folkets livsrom og påla dem tvangsarbeid. Gud kalt Moses til profet for å føre folket ut av Egypt. Hebreerne ble politiske flyktninger som brøt opp fra tiltagende forfølgelser. Det er i oppstarten av denne fortellingen at Guds navn blir åpenbart i verden. Gud presenterer seg som den som hørte de nødlidendes rop, 2 Mos 2,23ff.

To motstridende tradisjoner

Gjennom fortellingene som følger gjenkjenner vi to ganske ulike fortolkninger av forholdet til den fremmede. En serie med tekster advarer mot de fremmede folkeslag og alt de har med seg av hedenske skikker og andre gudenavn. I disse fortellingene innskrenkes ansvaret og gjestfriheten til folkets egne. Landet som Gud hadde gitt dem var deres – og fremmede folkeslag var en trussel, jf 4 Mos 25, Josvas bok.

I andre fortellinger utfordres folket til å huske på sine egne erfaringer som flyktninger når de møter den fremmede. Det heter i 3 Mos 19,2: «*Når en innflytter bor i landet hos dere, skal dere ikke gjøre urett mot ham. Innflytteren som bor hos dere, skal være som en av deres egne landsmenn. Du skal elske ham som deg selv. For dere har selv vært innflyttere i Egypt. Jeg er Herren deres Gud.*»

På samme måte ser vi i tekstene om innvielsen av Salomos tempel en raus åpenhet i forhold til den fremmede som søker Herrens tempel i bønn, jf 2 Krøn 6.

Jesus utfordrer den første tradisjonen med å utvide nestekjærlighetsbudet til også å omfatte den fremmede og fienden.

Josef og Maria

Fortellingen om Jesu fødsel er på samme måte en radikal fortelling om å være på flukt og om den fremmede. Josef og Maria måtte ut på en lang reise for å tilfredsstille keiserens krav om manntall. I en situasjon hvor «det ikke var plass for dem» ble Jesus født. Av frykt for Herodes flykter den lille familien til Egypt som politiske flyktninger. Jesus er den enbårne Guds Sønn. Gjennom Jesus lærer vi hvordan Gud er. Jesusfortellingen starter med å presentere Gud som et sårbart menneskebarn på flukt. Heldigvis var det ikke et asylregime hos Farao som sendte familien i retur. Som så mange flyktninger vendte Maria og Josef tilbake til sitt hjemland da den politiske situasjonen tillot det.

De fremmede tilbederne

Også fortellingen om stjernetyderne fra Østen er et interessant innspill i forhold til den fremmede. De skriftlærde i Jerusalem visste hvor Messias skulle fødes og kunne fortelle til Østens stjernetydere hvor de skulle gå for å finne Messias. Men selv ble de sittende i Jerusalem. Etter Jesu fødsel er det de fremmede

vismenn som jublende tilber barnet. Folkets egne teologiske ledere hadde kunnskapen, men ble værende i Jerusalem. De evnet ikke å bruke sin egen kunnskap så også de kunne tilbe barnet. Og heller ikke evnet de å høre på de reisende vismennenes visdom. Den fremmede får med dette en særlig rolle i Jesusfortellingens prolog og de religiøse lederne får en berettiget kritikk for egen blindhet.

Oppdeling av folk som «venn» og «fiende»

Diskusjonen om hvordan vi forstår vårt ansvar for den fremmede står sentralt i en rekke tekster i Det nye testamentet. På Jesu tid var Judea et okkupert land. Det var tydelige skiller på hvem som var venn og hvem som var fiende. Inn i disse debattene sa Jesus ord som: *«Dere har hørt det sagt: «Du skal elske din neste og hate din fiende.» Men jeg sier dere: Elsk deres fiender, velsign dem som forbanner dere.»* (Matt 5,43f). Kallet til å elske sin neste var et innarbeidet tema på Jesu tid. Ordet «neste» betyr «den som står nærmest» og kan også oversettes med «nabo». En gang spurte en skriftlærd Jesus om hvem som egentlig er hans neste? Da fortalte Jesus lignelsen om den barmhjertige samaritan (Luk 10,25-37). En mann ble overfalt og hardt skadd lå han i veikanten. En prest og en levitt kom forbi og hastet raskt videre. En samaritan stanset, syntes inderlig synd på mannen og tok han til et herberge, betalte hans behandling og lovet å komme tilbake og finansiere resten om det ble nødvendig. I denne lignelsen er det et menneske som ble oppfattet som en fremmed, og en fiende som blir modellen for den gode hjelperen. Nestekjærligheten sprenger seg ut av forståelser som å «elske sin neste, men hate sin fiende». Den gudevillde kjærligheten kjenner ingen slike grenser.

Rekken av fremmede som Jesus hjelper er både omfattende og provoserende: Han tok inn hos en utskjelt overtoller, han helbredet barnet til en romerske høvedsmann og snakket om livets vann med en kananeisk kvinne. Listen kan gjøres lang og

omfattende. Mange av disse fortellingene ble oppfattet som en provoserende raushet. Jesus river ned alle forsøk på å sette grenser for kjærligheten og for vårt ansvar for hverandre.

Et særlig ansvar for «den utsatte»

Både i ord og i handling viser Jesus oss den utsattes verdighet og kaller oss til kjærlighet og medansvar. Vi leser hvordan Jesus gir barna verdighet og gjør «den lille» til modell for disiplenes relasjon til Gud. De største i himlenes riker er ikke de rike, de viseste eller de med stor makt. Her er den minste den største og den som tar imot et lite barn tar imot Jesus selv.

Den avsluttende domslignelsen i Matt 25 oppsummerer mye av Jesu gjerning og undervisning i forhold til den utsatte. Det står:

Så skal kongen si til dem på sin høyre side: 'Kom hit, dere som er velsignet av min Far, og ta i arv det riket som er gjort i stand for dere fra verdens grunnvoll ble lagt. For jeg var sulten, og dere ga meg mat; jeg var tørst, og dere ga meg drikke; jeg var fremmed, og dere tok imot meg; jeg var naken, og dere kledde meg; jeg var syk, og dere så til meg; jeg var i fengsel, og dere besøkte meg.' Da skal de rettferdige svare: 'Herre, når så vi deg sulten og ga deg mat, eller tørst og ga deg drikke? Når så vi deg fremmed og tok imot deg, eller naken og kledde deg? Når så vi deg syk eller i fengsel og kom til deg?' Og kongen skal svare dem: 'Sannelig, jeg sier dere: Det dere gjorde mot én av disse mine minste søsken, har dere gjort mot meg.' (Matt 25,34-40)

Radikaliteten i denne fortellingen er åpenbar. Vårt forhold til Gud har sammenheng med hvordan vi møter den fremmede og den utsatte. Troens blikk søker ikke bare etter en himmel men gjenkjenner Gud i den lidendes ansikt. Sterkere kan knapt utfordringen til kirken uttrykkes.

Oppsummering

Ingen kristen kan være likegyldig til den fremmede, til flyktningen eller til immigranten. Vårt ansvar omfatter både holdning og praktisk handling. Hvordan vi møter den utsatte er en del av vår Gudstjeneste. Vi søker ikke bare Gud i det høye – vi søker også Guds ansikt hos hverandre og hos den utsatte. Det kristne menneskesyn og de bibelske tekstene utfordrer både enkeltmennesker og kirken som institusjon. Vårt samfunn bygger på de kristne og humanistiske verdier. Det er en forpliktelse for kirken å bidra til at vårt samfunn håndterer flyktningssituasjonen både i vårt eget land og i verdenssamfunnet som svarer til det verdigrunnlaget vårt samfunn er forankret i.

*Paul Erik Wirgenes,
Avdelingsdirektør i Kirkerådet*

Utfordring fra Ungdommens kirkemøte

Ungdommens kirkemøte behandlet i 2016 saken «Hvem er så min neste», og mye av vedtaket derfra er flettet inn i dette veiledningsheftet. I tillegg til konkrete utfordringer som du finner i kapittel 4.7, kan du her lese UKMs begrunnelse for kirkens engasjement her:

«I lignelsen om den barmhjertige samaritan (Lukas 10,30-36) blir Jesus spurt om hvem som er vår neste. Svaret hans stikker dypt. Den som var en neste for den skamløtte mannen var ikke av samme etnisitet, eller av samme sosiale klasse, eller en gang av samme tro som ham. Likevel så den samaritanske mannen det som sin plikt å støtte, stelle og betale for mannen som midlertidig var ute av stand til å ta vare på seg selv.

Som kirke er vi kalt til alltid å ta parti med de mest utsatte i samfunnet. Helt siden Jesu tid har disse verdiene blitt holdt frem som sentrale i kristne grupperinger, store som små. Det er ganske lett å se likhetene mellom lignelsen om den barmhjertige samaritan og dagens flyktningsituasjon. Mange står i det umulige valget mellom å risikere livet ved å bli i et krigsherjet hjemland, eller å risikere livet i forsøket på å unnsnippe grusomhetene.

Vi har et ansvar for hverandre. Ikke fordi vi har felles tro, felles nasjonalitet eller felles bakgrunn, men fordi vi alle er mennesker med samme egenverdi og samme ukrenkelige rett til liv. Dette ansvaret kommer til syne gjennom våre handlinger, våre verdier og våre holdninger til hverandre, men ofte blir de skjult av våre dårlige egenskaper: Fremmedfrykt, egoisme, selvtilfredshet og tanken om at vi «har nok med oss selv».

Ungdommens kirkemøte mener at vi som medmennesker derfor må begynne med oss selv for å bidra til å skape en trygg havn for mennesker på flukt. Vi må utfordre egne fordommer, tørre å ta initiativ til samtaler med fremmede mennesker og å øve oss i å se, respektere og tro på våre nyankomne brødre og søstre. Slik vil vi bidra til å skape bedre lokalsamfunn og bedre forhold for alle som har flyktet hit».¹

DEL 1:
Teori

Kapittel 1: Fakta og begreper

1.1 Flyktning, asylsøker og kvoteflyktning

En flyktning er ifølge FNs flyktningkonvensjon en person som har flyktet fra sitt hjemland og med rette frykter for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, politisk oppfatning eller tilhørighet til en bestemt sosial gruppe (for eksempel kjønn). Personen som flykter må ha krysset en internasjonal landegrense for å regnes som flyktning.

En asylsøker er en person som på egenhånd og uanmeldt kommer til Norge og ber om beskyttelse og anerkjennelse som flyktning. Hvis søknaden blir innvilget, kalles asylsøkeren en flyktning.

Norge er gjennom Flyktningkonvensjonen forpliktet til å gi beskyttelse til flyktninger. Dette innebærer at Norge ikke kan returnere personer som risikerer forfølgelse, tortur eller umenneskelig og nedverdiggende behandling i hjemlandet.

En overføringsflyktning, eller *kvoteflyktning* som det ofte kalles, er en person som er registrert som flyktning hos FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR), men som verken kan returneres til hjemlandet sitt eller integreres i det landet de har flyktet til. UNHCR søker om at de kan overføres til andre land, slik som Norge. Det er Stortinget som bestemmer hvor mange overføringsflyktninger Norge kan ta imot, og UDI som velger hvilke flyktninger som får komme og organiserer det praktiske rundt reise og opphold.²

1.2 Tall og statistikk

Tall knyttet til flyktningestrømmer er stadig i endring. Derfor vil vi her legge vekt på de generelle tendensene når det gjelder flyktninger og internt fordrevne.

Årsakene til at mennesker legger på flukt er mange og sammensatte. Krig og konflikt, naturkatastrofer og undertrykking fra autoritære regimer er noen av årsakene, i tillegg til at noen også velger å reise fordi de ikke ser muligheter til et anstendig liv og fast jobb der de bor.

Dagens flyktningebilde er preget av store, samtidige humanitære kriser. I Syria, Irak og Jemen har konfliktene ført til et stort antall flyktninger og internt fordrevne. Her er det vanskelig å se noen god politisk løsning, og konfliktene står i fare for å bli langvarige kriser. I Afrika har tallene på flyktninger holdt seg stabilt høye. Flere langvarige konflikter har ikke fått noen politisk løsning, og mange land lider under naturkatastrofer.

Ikke siden andre verdenskrig har det vært så mange mennesker på flukt i verden. I 2015 var det 65,3 millioner mennesker på flukt, og over halvparten av dem var barn. 40,8 millioner mennesker er flyktninger i eget land (internt fordrevne), mens resten har krysset landegrenser. 53% av de som har krysset landegrensene kom fra tre land; Syria, Afghanistan og Somalia. Oppdaterte tall finner du i den årlige rapporten «Global trends» på nettsiden til FNs høykommissær for flyktninger.³

2015 opplevdes for mange som et spesielt år, da det kom så mange flyktninger til Europa – og Norge. Det kom over 30 000 flyktninger til Norge, sammenliknet med foregående år hvor antallet har vært rundt 11 000. I 2016 har det vært betraktelig færre flyktninger som har kommet til Norge. Det er viktig å huske at dette ikke betyr at det har blitt færre flyktninger i verden, men at dette er et resultat av politiske verktøy brukt for å hindre flyktningene i å komme inn til – og gjennom – Europa.

Når man hører folk som er skeptiske til at vi «skal ta imot så mange flyktninger», så er det best å holde seg til fakta. Det er faktisk bare en ørliten brøkdel av verdens flyktninger som kommer hit, og i 2016 består den norske befolkningen av kun 2,9% innbyggere med flyktningebakgrunn. Dersom du ønsker å finne ut mer om hvor flyktningene kommer fra, hvor mange som får opphold og hvem som er kvoteflyktninger kan du lese det i årsrapportene til UDI.⁴

Kapittel 2: Menneskene og prosessene

2.1 Mennesker og situasjoner er forskjellige

Arbeid med flyktning-, migrasjons- og integrerings-spørsmål kan innebære veldig forskjellige ting. Mennesker er unike og hver situasjon er spesiell. Det er stor forskjell på de man møter. Er det et menneske som nettopp har kommet til Norge som kvoteflyktning og vet fra starten av at hun eller han har rett til å bli? Er det en som venter på svar på asylsøknaden? Eller er det en som har fått avslag på sin asylsøknad og står overfor en beslutning om å dra tilbake, prøve å dra til et annet land eller velge å bli værende i Norge som gjemt? Det kan være personer som sitter og venter på utvisning fra Norge. Eller kanskje menigheten møter et menneske som nettopp har fått godkjent asyl, venter på kommuneplassering og har spørsmål om familiegjenforening og muligheter for å komme seg inn på arbeidsmarkedet? Kanskje møter man et menneske som har levd tretti år i Norge som fortsatt kjenner et stort utenforskap, eller det kan være et menneske som tross kort tid i Norge snakker flytende norsk, fått en bra jobb og kjenner seg delaktig i samfunnet. Menneskene en

møter kan komme fra en utdannet, urban middelklasse eller være analfabet fra landsbygda eller fra en slum i byen. Mennesker er forskjellige og situasjoner er forskjellige - det er det første vi må tenke på når vi møter flyktninger og migranter.

Mennesker som flykter og som kommer til et nytt land går igjennom en prosess som ser ulik ut for ulike personer. Det er naturlig å oppleve en stor sorg over å ha forlatt hjemmet sitt, over årsakene til at en måtte flykte, over familiemedlemmer en har mistet osv. Bekymringer følger også med. Det er mye å være bekymret for i den nye situasjonen. Kommer en til å få oppholdstillatelse, kommer en til å skaffe seg arbeid, kommer ens barn til å klare seg på skolen, kommer en til å få seg venner? I tillegg vil det for mange være et krevende identitetsarbeid. Hvem er jeg? Språk, kultur, samfunnsstrukturer, klima, det meste er annerledes. Hvordan skal jeg klare å forene min identitet fra mitt opprinnelsesland med livet i Norge?

⁴⁾ Utlendingsdirektoratet, Årsrapport 2015

2.2 Asylprosessen

Det forventes ikke at kirkelige ansatte skal være eksperter i asylprosessen og lovgivning knyttet til denne. Men det kan være greit med en liten innføring i hva som venter en asylsøker som kommer til Norge. Dersom du ønsker en mer kunnskap om dette kan du lese mer på nettsidene til Norsk Organisasjon for Asylsøkere (NOAS)⁵ og UDI⁶.

Registrering

Det første man gjør som asylsøker i Norge er å registrere seg som asylsøker hos Politiets utlendingsenhet (PU). Der tar politiet bilde og fingeravtrykk, og tar imot identitetspapirer dersom asylsøkeren har dette. Politiet spør om identitet og hvordan man kom seg til Norge. Per i dag må enslige mindreårige asylsøkere registrere seg på Tøyen i Oslo, mens alle andre må registreres i Råde i Østfold.

Ankomstmottak

Etter registreringen blir man kjørt til et ankomstmottak og er der noen dager. Her gjennomføres obligatoriske helsetester, slik som tuberkulose. NOAS gir informasjon og veiledning i løpet av de første dagene på ankomstmottaket. De hjelper asylsøkere med å forberede seg til intervjuet med Utlendingsdirektoratet (UDI), og asylsøkerne har mulighet til å stille spørsmål de måtte ha. Disse samtaler foregår på et språk asylsøkeren forstår. Etter dette blir man flyttet til et annet transittmottak eller et vanlig mottak.

Asylintervju

UDI intervjuer asylsøkere om hvorfor de søker om beskyttelse. UDI vurderer alle asylsøknader nøye og behandler hver søknad individuelt. Dette intervjuet varer vanligvis i flere timer. Her bør man fortelle konkret og detaljert om hva man har opplevd og hva man frykter hvis man må reise tilbake til hjemlandet sitt. Man må legge fram dokumenter som beviser hvem man er. Hvis man blir forfulgt i hjemlandet vil ikke norske myndigheter be vedkommende kontakte hjemlandet for å skaffe identitetsdokumenter. Det er

en nøytral tolk tilstede. Til slutt underskriver man en rapport om hva som har blitt sagt under intervjuet. Hvis man oppgir falsk informasjon kan dette føre til utsendelse. UDI saksbehandler først de asylsøkerne som ikke er forventet å få asyl. De med forventet beskyttelsesbehov får plass bakerst i køen. Dette innebærer at asylsøkere fra Eritrea og Syria har måttet vente opptil 10 måneder på sitt første asylintervju.

UDI intervjuer barn over sju år. Det er viktig at barnet får forklare med sine egne ord hva en har opplevd. Noen ganger opplever barn situasjoner mer dramatisk enn voksne. UDI intervjuer kun barn hvis de selv ønsker å bli intervjuet.

Kvinner kan ha opplevd andre problemer enn menn, som kan være vanskelig å snakke om med menn. Derfor har man rett til å snakke med kvinnelige ansatte hos NOAS og også bli intervjuet av en kvinnelig ansatt hos UDI og med kvinnelig tolk.

På ordinært mottak

Etter intervjuet og mens man venter på svar fra UDI bor man på et ordinært mottak. Mottaket er et gratis tilbud. Man kan også velge å bo privat, men man vil da ikke motta økonomisk støtte. Hvis man velger å bo et annet sted er det viktig at adressen blir registrert hos mottaket, så svar fra UDI kan nå en. Behandlingen av asylsøknaden kan ta fra noen uker til over ett år. Det kan ta lang tid fordi UDI undersøker om opplysningene om asylsøkeren er riktige, undersøker situasjonen i hjemlandet eller fordi det rett og slett er mange andre som venter på svar.

Asylsøknad i annet land?

Ved asylsøknad kontrolleres det om søker tidligere har søkt eller fått asyl i et annet europeisk land. Dette skjer ved at politiet tar fingeravtrykk av asylsøkere og sjekker det opp mot fingeravtrykkregisteret EURO-DAC. I henhold til Flyktningkonvensjonen, Genèvekonvensjonene og Dublin-prosedyren har ikke en asylsøker mulighet til å selv velge asyl land. En del av de som søker asyl i Norge faller under Dublin-prosedyren,

dvs. at de skal tilbakesendes til det EU-landet de først ankom – ofte et land i Sør-Europa. Samtidig er kapasiteten i de sørlige landene overbelastet og mottaksordningene dårlige. Dessuten er sjansen for å få asyl i de forskjellige landene veldig forskjellig, selv om det pågår et arbeid for en harmoniserende asylpolitikk. Hvis man skal bli sendt tilbake til det første landet der man ble registrert i som følge av Dublin-prosedyren har man rett til å anke saken sin og få juridisk hjelp og advokat. Det tar som regel mellom to til seks måneder for norske myndigheter å finne ut om en skal sendes til et annet land.

Bosetting

Dersom man får innvilget opphold så skal man bosettes i en kommune. Integrering- og Mangfoldsdirektoratet (IMDi)⁷ har et mål om at det ikke skal ta mer enn 6 måneder fra asylsøkeren får vedtak om opphold til det blir vedtatt hvilken kommune vedkommende skal bosettes i. Denne prosessen kan i realiteten ta inntil ett år.

Avslag på asylsøknad

Ventetid fra avslag på asylsøknad til eventuell retur kan være alt fra en uke til flere år. Når asylsøkere får avslag på søknaden har de plikt til å forlate landet. Dette kan man gjøre frivillig, ved såkalt assistert retur, eller man kan bli uttransportert ved tvang av politiets utlendingsenhet (PU). I mange tilfeller har politiet problemer med uttransportering på grunn av tvil om identitet eller fordi hjemlandet ikke aksepterer søkeren.

2.3 Barn og ungdom

Iblant stilles det spørsmål om barn virkelig kan ha sine egne grunner for asyl, og da er et av de mest kjente eksemplene å finne i Bibelen. Da Josef og Maria flyktet med Jesus til Egypt var det nettopp det lille barnet Jesus som hadde behov for beskyttelse – Herodes hadde gitt ordren om å drepe alle gutter under to år.

Barn som søker asyl med familien

Mange barn kommer til Norge sammen med familien sin for å søke asyl. Forskning viser at den viktigste måten en kan hjelpe disse barna på er ved å støtte foreldrene i deres foreldreskap. Foreldrenes evner og styrke skaper tillit og trygghet hos barna. Henry Ascher, barnelege og menneskerettighetsforkjemper, hevder at det på sikt betyr mer for den psykiske helsen og trivselen hvilke opplevelser barnet får i det nye landet enn traumatiske erfaringer i hjemlandet og under flukten. Det er viktig å skape fungerende hverdagsmiljøer for barna der familien og skolegangen er det viktigste. Andre nærværende voksne kan også spille en stor rolle. Det er viktig å gi barna struktur i hverdagen og gi de rom, tid og ulike uttryksmidler til å fortelle om de vanskelige opplevelsene de bærer med seg.⁸

Enslige mindreårige asylsøkere

Bufetat (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet) har ansvar for å gi enslige asylsøkere under 15 år et tilbud om plass i et omsorgssenter.⁹ UDI har ansvar for å gi et botilbud i asylmottak til enslige mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år. Etter saksbehandling hos UDI har Bufetat og IMDi deretter ansvar for å bosette barna som har fått vedtak om opphold i en kommune. Noen av barna har behov for fosterhjem, mens andre bor i bofellesskap, på hybel eller i alternative kommunale tiltak.

Enslige mindreårige får utpekt en representant (tidligere kalt verge) som sørger for at barnets rettigheter er ivarettatt. Representanten er med på å ta beslutninger som barnet ellers ville tatt med foreldre. Representanten er også med på asylintervjuet med UDI. Flyttes barnet til et nytt mottakssenter får det en ny representant. Barnet har rett til representant til det har fylt 18 år. Det får også utpekt en advokat uten kostnader når det er under 18 år.

Det blir utført en alderstest hvis en person sier en er mellom 15 og 18 år. Personer under 18 år er betraktet som barn under norsk lov og har dermed flere omfattende rettigheter enn voksne. Derfor sier noen at de er

⁷ IMDi, *Planlegging og bosetting*

⁸ Andersson, Ascher, Björnberg & Eastmond, *Mellan det forflutna och framtiden*.

⁹ Bufdir, *Mindreårige asylsøkere og flyktninger*

under 18 år, selv om en ikke er det. På grunn av dette gjennomfører UDI en alderstest. Dette er frivillig, men en kan ofte ende opp med å bli betraktet som over 18 år hvis en sier nei til testen. Hvis personen oppgir feil alder med vilje kan dette ende i utsendelse, hvis UDI ikke ser noen beskyttelsesgrunn.

Lengeværende barn

Det har vært mye debatt om asylsøkende barn som har levd brorparten av sitt liv i Norge kan sendes tilbake til sitt såkalte «hjemland». Lengeværende barn er barn som har bodd flere år i Norge uten oppholdstillatelse. Etter dagens praksis må barn som utgangspunkt ha bodd fire og et halvt år i Norge og gått minst ett år på skole for å få oppholdstillatelse. I mange saker kreves enda lengre oppholdstid fordi barnets beste veies opp mot såkalte innvandringsregulerende hensyn. 1. juli 2015 ble det innført en engangsløsning som gjelder for noen av de lengeværende barna, men problemet er ikke løst. NOAS har startet en rettshjelpsdugnad som tilbyr familier med lengeværende barn gratis rettshjelp.

2.4 Rettigheter

Arbeid med flyktninger er ofte assosiert med asylprosessen og å møte mennesker som venter på svar. Mange opplever at hele livet avhenger av konvolutten som skal ankomme fra UDI. For mange er ventetiden et slags mellomrom, en tid hvor man ikke kan planlegge fremtiden og hvor man opplever å ha mistet makten over sitt eget liv. I slike perioder kan kirken være et forum og en møteplass hvor asylsøkere kan få sosiale kontakter, sjelesørgeriske samtaler, praktisk hjelp eller økonomisk støtte. Som et slikt forum er det viktig for kirkens ansatte og frivillige å vite hvilke rettigheter og muligheter asylsøkerne har, slik at man kan gi gode råd.

Mange asylsøkere uttrykker et ønske om å gjøre noe konstruktivt mens de venter på behandling asylsøknaden. Det er mulig å få midlertidig arbeidstillatelse, men dette krever både at man har pass og har gjennom-

ført asylintervju hos UDI. Siden mange asylsøkere kun har ID-papirer og ikke pass, er det vanskelig å få arbeidstillatelse. Asylsøkere har heller ikke rett på norskopplæring før de har fått endelig opphold og starter på introduksjonsprogrammet. Likevel tilbyr en del kommuner inntil 175 timer norskopplæring for asylsøkere som bor i mottak. Dette er en frivillig ordning dekket av UDI.

Barn som søker asyl har rett til skoleplass på lik linje med andre barn i kommunen der de bor. En forutsetning for dette er at barnet er forventet å vente i mer enn 3 måneder på vedtaket om de får bli eller ikke. I praksis har det vist seg at behandling av asylsøknader som regel tar så lang tid at barna får begynne på skole. Det samme gjelder for ungdom under 18 år og rett til plass på videregående utdanning. Barn i alderen 4-5 år skal, så langt det er mulig, gis tilbud om heldags barnehageplasser. Det er mottakene som søker om dette, etter finansiering fra UDI. Det er også mulig for barn 2-3 år å få barnehageplasser, oftest deltidsplasser.

Asylsøkere i Norge har rett til helsetjenester på lik linje med den øvrige befolkningen. Dette omfatter også somatisk og psykisk helsehjelp, samt tannhelsetjenester. Voksne asylsøkere betaler egenandel, mens barn under 16 år skal ha gratis tilgang til helsetjenester. Personer med endelig avslag på asylsøknad har imidlertid kun rett på øyeblikkelig helsehjelp. Asylsøkere har rett til kvalifisert tolk, og det er da den aktuelle helsetjenesten som skaffer og finansierer tolk.¹⁰

Det dukker stadig opp utsagn om at asylsøkere får mye økonomisk støtte fra staten. Den beste måten å tilbakevise slike fordomsfulle utsagn er å vise til fakta. Asylsøkere får ikke økonomiske ytelser før de ankommer transittmottak. Når de kommer dit får de tre måltider hver dag, og hver voksen får 390 kr i måneden. Dette er 13 kr om dagen. I ordinære mottak med selvhushold får en voksen 2340 kr per mnd. Dette skal dekke daglige utgifter til mat, klær, sko, transport, legebesøk, kontantkort, medisiner og lignende.

Personer med endelig avslag og de som faller under Dublin-ordningen som bor på ordinært mottak får 1780 kroner i måneden mens de venter på uttransportering. Ektepar/samboende får litt mindre per person, og enslige mindreårige asylsøkere har noe høyere satser.¹¹

2.5 Etter oppholdstillatelse

Å få oppholdstillatelse er ofte en stor lettelse og glede for mennesker som søker asyl, men det er ikke automatisk løsningen på alt. Nå oppstår mange andre spørsmål, ikke minst om familiegjenforening hvis en har familie igjen i hjemlandet, og spørsmål rundt kommuneplassing, arbeid og etablering i samfunnet. Også her kan menigheten støtte og være til hjelp.

For en del innebærer en oppholdstillatelse at problemer som tidligere har vært undertrykt og overskygget av tingenes tilstand nå kommer til overflaten. Det kan være at ekteskapet skranter, barna gjør oppgjør eller at en faller ned i en depresjon. Mange bærer med seg traumer fra f.eks. krig, tortur eller andre overgrep som kommer til overflaten når vedkommende endelig kan føle seg trygg. Det er viktig å følge opp mennesker også etter at en har fått den etterlengtede oppholdstillatelsen og være en støtte i prosessen med å orientere seg i en ny fase i livet.

Når en får oppholdstillatelse i Norge som flyktning varer den vanligvis i tre år, men kan fornyes. En får som regel reisebevis for flyktninger.

IMDi fordeler flyktninger til de ulike kommunene, og det er da i utgangspunktet kommunen som skal finne et egnet bosted. I vedtaksbrevet flyktningen mottar blir det oppgitt planlagt dato for bosetting. En får kun et tilbud om bosettingskommune. I utgangspunktet er det slik at dersom man takker nei til kommunen og heller finner sted å bo selv så mister man retten til introduksjonsprogram og introduksjonsstønad og må klare seg økonomisk uten offentlig støtte. Likevel har IMDi nå åpnet for avtalt selvbosetting, som betyr at

dersom flyktningen selv finner egnet bosted kan IMDi og aktuell kommune finne en løsning som gjør at flyktningen fortsatt har rettighetene til introprogram og offentlig støtte.

2.6 Familiegjenforening

Det er vanligvis ektefelle, samboer eller barn av en som har fått innvilget opphold i Norge som søker om familiegjenforening. Avhengig av hvilket land du kommer fra kan også foreldre som har barn i Norge, de som er forlovet, fosterbarn og helsøsken søke om familiegjenforening. Den gjeldende fristen for å søke om familiegjenforening fra en får innvilget asyl i Norge er på tolv måneder. Politiske krefter ønsker å redusere dette til 6 måneder. Søknaden er ikke offisiell før familien i utlandet fysisk leverer søknaden ved en norsk ambassade eller utenriksstasjon. Det koster 5900 kroner for å få søknaden om familiegjenforening behandlet. Før de tolv månedene har gått er det ingen krav til inntekt for personen med opphold i Norge, men etter fristen har gått ut stilles det krav. Fra 9. mai 2016 er kravet til inntekt 305 200 kroner i året for familiegjenforening og familieetablering.

2.7 Avslag på asylsøknad

Hvis man får avslag fra UDI på sin søknad om beskyttelse har man rett til å klage. Man får dekket advokat som kan hjelpe til med å klage. Man må klage innen tre uker til Utlendingsnemnda (UNE), som behandler klagen. UNE kan innkalle til møte eller be om å få tilsendt ytterligere informasjon.

Dersom UNE er enig med UDIs avslag på søknad om beskyttelse, så regnes dette som endelig avslag. Asylsøkeren er da pliktig til å returnere til hjemlandet sitt. Man kan da enten returnere frivillig gjennom International Organization for Migration (IOM), eller tvunget retur ved å bli uttransportert av politiet. Ved frivillig utreise vil man få hjelp til å skaffe reisedokumenter og

¹¹ Detaljert informasjon om økonomiske ytelser finner du på www.udiregelverk.no

billetter, samt at den norske stat dekker reiseutgiftene og utbetaler pengestøtte. Velger man å vente til man blir uttransportert av politiet må man dekke reisekostnadene selv, enten med en gang eller ved tilbakebetaling til den norske stat.

For å kunne sende en person ut av Norge må hjemlandet akseptere at personen blir sendt tilbake. Dette innebærer at vedkommende må være godt identifisert, og at hjemlandet må svare norske myndigheter. Begge disse tingene kan ta lang tid. Dersom det er fare for at rømning kan vedkommende bli fengslet på politiets utlendingsinternat på Trandum. Dette gjelder også asylsøkere som ikke samarbeider med norske myndigheter om å avklare identiteten sin.

Mens man venter på hjemreise og bor på mottak får man mindre penger utbetalt enn tidligere og mister rett til helsetilbud – man har kun rett på akutt behandling.

En ung mann på reise. Foto: iStock

2.8 Papirløse

Statistisk sentralbyrå har anslått at 18 000 mennesker er papirløse i Norge, mennesker som oppholder seg i Norge uten lovlig opphold. En del av disse har fått avslag på asylsøknad, men kan ikke returneres til hjemlandet sitt. Til tross for dette er ikke papirløse mennesker en ensartet gruppe. Alle har ikke vært asylsøkere, en del har kommet hit gjennom menneskehandel og andre, spesielt i storbyene har reist på egenhånd for å skaffe arbeid. Noen har ingen muligheter til å forsørge seg, mens andre arbeider døgnet rundt med ulikt svart arbeid. Alle har derimot til felles at de har grunn til å holde seg borte fra norsk politi, siden de oppholder seg i Norge ulovlig, papirløst. Det innebærer at de heller ikke har rett til å arbeide, rett til helsehjelp eller til barnehage og videregående skole.

Noe av det viktigste for de papirløse personene er at en hjelper til med å styrke personen eller familiens primære nettverk. Det kan handle om å mobilisere grupper av mennesker som kan støtte hverandre - for eksempel papirløse som kan møtes og snakke med hverandre om sin situasjon. At barn får gå på skole er kjempeviktig og en menighet kan for eksempel tilby gruppetimer med yoga, matlagning eller noe helt annet, for å gi en slags hverdagsrutine i kaoset.

Kapittel 3: Kirkeasyl

3.1 Hva er kirkeasyl

I 1993 ble kirkeasyl for første gang brukt som virkemiddel i Norge i moderne tid. Flere ganger siden da har det vært snakket om en «avvikling» av kirkeasyl, og det har de siste årene vært få tilfeller av kirkeasyl. Men i løpet av noen dager høsten 2015 ble håpet om en avslutning på alle kirkeasyl ødelagt. Flyktninger hadde ankommet via grensen til Finnmark, og regjeringen ønsket å returnere mange til Russland. Den 13. desember fant åtte mennesker veien til Hammerfest kirke og søkte tilflukt der i frykt for å bli sendt tilbake via Russland. Kirkeasyl var i en presset situasjon igjen blitt et virkemiddel for asylsøkere som stod i fare for å bli kastet ut av Norge.

Ordet 'asyl' stammer opprinnelig fra det greske substantivet 'asylon' – som igjen er avledet av adjektivet 'asylos'. 'Asylos' betyr ukrenkelig/sikker, og vil i konteksten av norsk kirkeasyl referere til en moralsk overbevisning om å skulle utvise gjestfrihet og hjelpe mennesker i nød. Dette omfatter kirkerommets forvaltere, men kan også involvere andre frivillige aktører som bidrar med å hjelpe flyktninger. Templene i det gamle Hellas var 'asylon' – et sted der man ikke kunne straffes eller rammes av hevn. Begrepet refererer til en teologisk begrunnelse om kirkerommets hellighet, og en tanke om at området er unntatt ordinær lovgivning grunnet sin status. En slik tenkning finnes ikke i Norden i dag, men har gyldighet kun i overført betydning og i kraft av religionsfriheten og respekt for religionsvesenets autonomi: «Kirken oppfattes som et sted som er viet til Gud og hvor Gud alene er herre, et sted bortenfor myndighetenes maktsfære. Denne oppfatningen er ikke hjemlet i noen lov, men i en allment akseptert respekt for det hellige.»¹²

3.2 Historikk

Fra 1100-tallet og frem til reformasjonen var kirkeasylet hjemlet både i det verdslige og geistlige lovverk i Norden. Det var dermed en ordning som ble gjensidig respektert i de to konkurrerende maktsystemene og handlet om nødvendigheten av å kunne søke tilflukt i det ene regimet dersom man ble forfulgt i det andre. Etter at kirken ble underlagt kongen i 1537 i Danmark-Norge har kirkeasyl vært uten formell hjemmel i lovverket. Kirkeasyl var ikke lengre en ordning og kirkerommet som et tilfluktsrom for mennesker på flukt ble lite brukt etter 1537. Den moderne bruken av kirkeasyl hviler dermed på sedvane – den tradisjonsbundne respekten for at kirkerommet er unntatt «vanlige» spilleregler i samfunnet.

I 1993 ble kirkeasyl brukt som virkemiddel for å unngå hjemsendelse til det tidligere Jugoslavia. Forbildet var tilsvarende eksempler fra Danmark, hvor virkemiddelet med kirkeasyl først ble brukt i Mariakirken i København i 1987. I Årbok for Den norske kirke 1994 kan vi lese følgende under overskriften «Ca. 700 var i kirkeasyl i 1993»:

«8. februar 1993 opphevet Den norske regjering [Gro Harlem Brundtlands tredje regjering] en midlertidig tilbakesendelsesstopp for albanske asylsøkere fra det tidligere Jugoslavia. På dette tidspunkt var det omkring 2300 etnisk albanske asylsøkere i Norge, fortrinnsvis fra provinsen Kosovo. Første kirkeasyl ble for utvisningstruede flyktninger ble opprettet i Elverhøy kirke i Tromsø fredag 12. februar 1993. Fjorten kosova-albanere søkte tilflukt i Elverhøy kirke (to barnefamilier på i alt ni personer og fem enslige unge menn/gutter hvorav fire mindreårige). Samtidig gjennomførte 10-15 kosova-albanere en ukelang sultestreik i en kirke i Verdal. Det var også sultestreiker i Trondheim.»¹³

¹² Bispemotets prinsipputtalelse 1993

¹³ Westermoen, *Årbok for Den norske kirke*, s.28

Løsningen på bruken av kirkeasyl mot slutten av 1993 var at asylantene fikk forlate kirkene og fikk ny behandling fra myndighetene. Tilbudet var et «engangstilbud». I 1996 lovet daværende justisminister Anne Holt at barnefamilier i kirkeasyl skulle få ny behandling av sakene sine. Også denne gangen skulle amnestiet kun være et engangstilfelle. I 2004 fikk familier med lenge-værende barn ny behandling.

3.3 Justisdepartementets og politiets holdning

Justisdepartementet ga i 1993 politimestrene instruks om å «respektere kirkefreden.» I retningslingslinjene av 5. juli 1993 heter det:

«Av respekt for kirkene er det som hovedregel ikke aktuelt for politiet å gå inn i kirker og bedehus for med makt å hente asylsøkere som skal sendes tilbake til hjemlandet. Tilsvarende vil i utgangspunktet gjelde hvis asylsøkere har søkt tilflukt i kirkebygg tilhørende trosretninger utenfor Den norske kirke.»

I brev til politimestrene av 4. mars 1999 under overskriften «Kirkeasyl – retningslinjer» opprettholdes disse retningslinjene, men med utførlige presiseringer («... «kirkens rom» er avgrenset og f.eks. ikke gjelder leiligheter eller aktivitetsrom utenfor kirken.»), bl.a. knyttet opp til situasjoner hvor det foreligger anmeldelse fra kirken eller når det er snakk om frivillig utgang.

3.4 Kirkens prinsipielle vurderinger

Det ble i 1993 fort et stort engasjement for flyktninger og et ønske om teologisk legitimering av asylpraksisen som et uttrykk for «norsk, kontekstuell teologi.»¹⁴ Denne teologiske legitimering gikk etter Lars Østnors funn langs tre akser: 1. Kultisk (hellig gudshus), 2. Etisk (asylsøkernes særegne nødssituasjon), og 3. Politisk (sosialetisk engasjement fra kirkens side). De kirkelige diskusjonene avsto fra en juridisk tilnærming til

spørsmålet om kirkeasyl. De tre begrunnelsene ble i liten grad kombinert i begynnelsen, men stod hver for seg. Sentralt i alle motiver var likevel «... oppfatningen av makt i skjæringsfeltet mellom kirkelige og statlige funksjoner i vårt samfunn. ... Det er i spenningen mellom nestekjærlig tjeneste og samfunnskritisk maktbruk at kirkeasylet har sin plass.»¹⁵

Bispemøtets første uttalelse om kirkeasyl fra 1993 vektla «det hellige rom» og respekten for det. I en undersøkelse gjort i menigheter i Den norske kirke 1993 vektlegges det derimot at byggets beskyttelse er av mindre betydning enn ansvaret for å utvise barmhjertighet overfor mennesker i nød.¹⁶ I veiledning til menighetene i 1998 ble det fremdeles lagt vekt på at det er kirkebygget som gir beskyttelse – diakonalt engasjement for asylsøkerne kommer i andre rekke.¹⁷ Kirkeasylantene ble i veiledningen omtalt som «gjester som ikke vil gå» - for å tydeliggjøre at kirkeasyl ikke er en ordning, men «... oppstår når en asylsøker oppsøker kirkerommet for å få dets beskyttelse og nekter å forlate det frivillig. Asylsøkeren blir da en «... gjest som ikke vil gå».» I 2014 – som et resultat av bl.a. innstramninger i asylpolitikken, ny utlendingslov av 2008 og en regjeringserklæring i 2013 som fastslo at kirkerommet ikke skal brukes til kirkeasyl – kom «En betenkning om kirkeasyl» fra Mellomkirkelig råd.¹⁸ Dette dokumentet anbefales for videre lesning hva gjelder kirkens holdning og råd i kirkeasylssaker. I betenkningen vektlegges det samme som i 1998: Kirkeasyl er ingen ordning eller institusjon. Det er derimot en ad hoc-situasjon som oppstår der og da. Derfor lager Den norske kirke ingen «regler» eller retningslinjer for kirkeasyl, men gir derimot bare råd gjennom en «betenkning». Mellomkirkelig råd skisserer tre tilnærminger til kirkeasylet i betenkningen:

1. Respekt for kirkefreden. Kirkerommet som «offentlig og åpent» gjennom at «...et stort kollektiv har eierforhold og tilhørighet til rommet og bygget». Ved å gå inn i bygget søker mennesker i nød «hjelp og beskyttelse fra et lokalt, verdidefinert samfunn».

¹⁴ Østnor, Kirkeasyl – fristed, nødhjelp eller pressmiddel?, s.213-225

¹⁵ Ibid. s.7-8

¹⁶ Omland & Vetvik, *Kirkeerfaring med kirkeasyl*

¹⁷ Mellomkirkelig råd. *Kirkeasyl*

¹⁸ Mellomkirkelig råd, *En betenkning om kirkeasyl*

2. Menneskeverdet og kirkens diakonale oppdrag.

Kirken har ansvar for «nødlidende og marginaliserte», og skal dermed først og fremst «legge til rette for at asylsøkernes egne stemmer blir hørt». I dette ligger en anmodning til norske myndigheter om å ta større ansvar for å lette flyktninger og asylsøkeres situasjon. Det er ikke ment som virkemiddel fra kirkens side, men som «spontan, nødvendig og ad hoc diakonal respons».

3. Økt rettsikkerhet. Her bruker dokumentet begrepet «sikkerhetsventil»: «... i en del saker kan kirkeasyl begrunnes ut fra et behov for økt rettsikkerhet for en utsatt gruppe». Betenkningen argumenterer med tall som viser at det er store svakheter i behandlingen av asylsaker («uriktige vedtak»).

Kirkeasyl er ingen ordning og kirkerommet er derfor ikke unntatt norsk lov. I den større sammenheng lever kirkeasylet «... i spennet mellom statsmakten som ikke vil fullbyrde sine vedtak ved å hente asylsøkere ut av kirkene, og kirkene som ikke vil be politiet hente folk ut av kirkene. Staten lever med en mengde saker der lovlig fattede vedtak ikke blir effektivt i ethvert tilfelle.»¹⁹ Samtidig gjelder også norsk lov i alt fra rettsikkerhet for den enkelte asylsøker til brann- og helseforskrifter der de bor (i kirkerommet). Det er viktig å understreke overfor asylantene at kirkeasylet ikke kan være noen varig løsning. Og det er viktig å være realistisk og åpen om alle forhold, overfor asylant(er), menighet og myndigheter. Ansvarsforhold må avklares (kirkerommet myndigheter, de ansattes arbeidsgivere, forhold til menigheten og menighetsråd, osv.).

3.5 Hva gjør man i praksis?

Når mennesker søker kirkeasyl får det praktiske konsekvenser for menigheten de søker asyl hos. Erfaringer fra kirkeasyl er samlet i flere rapporter og utredninger, i betenkningen nevnt ovenfor fra 2014 og i ulike beredskapsplaner lokalet og regionalt.²⁰ Særlig de to sistnevnte bør leses hvis noen søker kirkeasyl i din menighet. Det er i utgangspunktet viktig å vektlegge at dette i utgangspunktet er et møte med mennesker som ber om beskyttelse og som derfor ikke vil gå fra stedet. De trenger å bli møtt med omsorg, respekt og verdighet. I neste runde kommer behovet for informasjon om hva realitetene i situasjonen er – og at løsningen alltid ligger utenfor kirkerommet.

¹⁹ Ibid, s.7-8

²⁰ Se f.eks. Agder og Telemark bispedømmeråds Beredskapsplan – Kirkeasyl

DEL 2: Praktisk arbeid

Kapittel 4: Slik går du fram

4.1 Forankring

For å lykkes med et flyktning- og integreringsarbeid er det alfa og omega at det en gjør er forankret i den lokale menigheten. Det er et spørsmål om demokrati og en god arbeidsmåte, men det er også viktig av respekt for den utsatte gruppen som arbeidet fokuserer på. Hvis arbeidet ikke er godt forankret kan det være en risiko for konflikter og for at menigheten ombestemmer seg ved en senere anledning når for eksempel lokalavisen lager en kritisk forsidenyhet av satsningen. Forankringen innebærer en trygghet for alle og muliggjør også å kunne anvende kirkelige aktører som døråpnere for å møte innflytelsesrike politikere eller strategiske personer.

Forankringen innebærer ikke bare å innledningsvis be om et mandat til å arbeide med visse spørsmål. Det innebærer også å kontinuerlig rapportere og forsikre seg om at strategiske personer i menigheten har god kjennskap til utviklingen av arbeidet og bekrefter det gitte mandatet. Det er også viktig at arbeidet budsjetteres. På denne måten får også menighetsrådet og fellesrådet eierskap til arbeidet og det tydeliggjør at menigheten vil bruke ressurser på arbeidet.

4.2 Planer og visjoner

Den norske kirke er en bekjennende, åpen, tjenende og misjonerende folkekirke. På dette grunnlaget har menighetsrådet ansvar for å vedta planer for diakoni, kirkemusikk, trosopplæring.

Flyktning-, migrasjon- og integreringsarbeidet i menigheten bør være synlig i alle disse planene og i menighetens helhetsplan, dersom det finnes en slik. Fellesrådet vedtar mål og planer for den kirkelige virksomheten i kommunen og forvalter statlige og kommunale tilskudd. Det er derfor viktig at dette feltet også synliggjøres i Fellesrådets planer og økonomistyring. Det er store variasjoner på rutiner for samordning av planverk for menighetsråd og fellesråd utover landet, dette henger også sammen med om det er små eller store kommuner. Du kan lese mer om planarbeid i «Håndbok for menighetsråd og kirkelig fellesråd».²¹

Menighetsrådets plan for arbeidet og den lokale diakoniplanen er viktige redskap for å forankre arbeidet med flyktninger og integrering i hele menigheten. Det gir helt andre muligheter til å utvikle et arbeid når det har en tydelig forankring hos kirkelig fellesråd og menighetsråd og hos lokale ledere og det er formulert og skrevet i en vedtatt plan.

4.3 Kartlegging av lokalsamfunnet

Når en menighet vil starte et flyktnings- og integreringsarbeid kan en gjerne starte med å innhente informasjon fra menighetens lokalsamfunn og analysere denne informasjonen. Deretter kan man bedømme det opp mot kirkens oppdrag og så bestemme seg for de handlinger man vil gjøre. Ofte vil det være naturlig å se på den aktuelle kommunen eller prostiet eller tilsvarende område hvor det er naturlig med samarbeid.

Kartlegging kan starte med å se på kart over dette lokalområdet. Har UDI asylmottak, transittmottak, midlertidige overnattingsplasser eller lignende i nærmiljøet? Er det bo-områder der det bor særlig mange innvandrere? Finnes det arbeidsplasser der mange nylig innvandrede jobber? Finnes det skoler med barn som søker asyl eller er gjemt? Finnes det mottak med enslige mindreårige? Finnes det fremmedfiendtlige eller rasistiske grupperinger i prostiet? Det er også nødvendig å skaffe informasjon om hvilke andre samfunn, religiøse grupper og frivillige organisasjoner som finnes i området. Hvilke religioner utøves? Hvilke språk snakkes? Hvilke foreninger finnes? Hva foregår av samarbeid mellom ulike aktører? Hva med frivillig-sentralen, har de en aktiv, koordinerende rolle?

Et viktig ledd i denne kartleggingen er å ta kontakt med kommunen. Først og fremst med flyktningkoordinatoren, men også andre kommunale instanser kan være aktuelle. Kommunen vil vite hvor behovene er, hvilke planer de har og hva de tenker om samarbeid med kirken og frivillige organisasjoner. Kanskje ser kommunen uløste oppgaver som menigheten ikke hadde tenkt på, men som man har ressurser og muligheter til å gå inn i, alene eller i samarbeid med andre.

En metode som kan brukes i kartleggingen kalles «exposure». Det er en metode som opprinnelig kommer fra Nederland og som har kommet til oss fra Sverige. Exposure kan kort forklares som å enkeltvis gå rundt i et lokalmiljø og fundere over «hva ser jeg, hva hører jeg og hva tenker jeg om det jeg ser og hører?» Etterpå har man en samtale om sine opplevelser gruppevis, for eksempel i diakoniutvalget eller i gruppen som jobber med dette. Fordelen med exposure er at en ikke forblir en observatør som står utenfor, men blir dratt inn med hele seg. En kan lese mer om exposure i Christin Egede-Nissen Høiseths masteravhandling om exposure og medvandring.²²

Det utvikles stadig flere metoder for analyse av behov og planlegging av tiltak innenfor rammen av det vi kaller et rettighetsbasert arbeid. Les mer om rettighetsbasert arbeid i avsnitt 4.4.

Når dere har samlet inn informasjon om lokalmiljøet, er det tid for å analysere informasjonen. Hva betyr dette for menighetens arbeid? I dette tilfellet – hva betyr det for menighetens flyktning- og integreringsarbeid? Hvilke behov har vi oppdaget? Hvordan ser vi vår rolle i dette? Hva har vi av ressurser? Hva kan vi regne med at dette vil gjøre med fellesskapet, hvordan kan vi være åpne for både å gi og ta imot?

Det er viktig å skape en mental beredskap for hvordan dette kan forandre menighetens arbeid og prioriteringer. En idé kan være å besøke menigheter som har arbeidet med disse spørsmålene lengre. Bispedømmets diakonirådgiver vil være en viktig ressurs når det gjelder informasjon og gode råd om arbeidet.

Samarbeid og koordinering er viktig i dette arbeidet. Les mer om det i avsnitt 4.5

Når dere har kartlagt og analysert, er tiden inne til å bestemme hva dere skal satse på og hvilke tidsrammer som skal gis. Sett opp mål for arbeidet! Underveis i arbeidet kommer dere helt sikkert til å måtte revidere deres mål og være fleksible for å møte nye situasjoner. Det betyr ikke at målarbeidet ikke er viktig, men det kan ikke skrives i stein. Husk at det er viktig å fokusere på gleden som drivkraft. Dette kan bli en spennende og morsom reise – både for dere som individer og for menigheten i sin helhet!

4.4 Rettighetsbasert arbeid

Det pågår et arbeid i Den norske kirkes diakoni med tanke på å arbeide mer rettighetsbasert. Å arbeide rettighetsbasert betyr at vi som kirke går fra en utførelsesrolle i det diakonale arbeidet til en rolle der vi styrker og utrustrer de som utsettes for vanskeligheter

²² Egede-Nissen Høiseth, *Exposure og medvandring*

til selv å ta en aktiv del i prosessen å forbedre sine livsvilkår. Rollen kan sammenlignes med å være en ledsager til mennesker i utsatte livssituasjoner. Som ledsager går vi ikke lengst frem og slår på trommer. Det er ikke vi som er hovedrolleinnehaverne, men de menneskene som har fått sine rettigheter krenket eller er blitt tilsidesatt. Å arbeide rettighetsbasert betyr også at vi går fra et individperspektiv til et gruppeperspektiv. Hvis det finnes en strukturell årsak til et individs problem så er det flere berørte. Det betyr også at det finnes et behov for en prosessleder (ansatt eller skolert frivillig) som hjelper gruppen å utføre felles analyser og ta felles beslutninger.

Den *forebyggende tilstedeværelsen* betyr at det kan utgjøre en forskjell om f.eks. en diakon fra Den norske kirke er tilstede ved et besøk på et offentlig kontor eller ved forhandlinger i UNE. Å opptre som en tredjepart med et tydelig standpunkt for menneskers rettigheter, men uten å ta del i konflikten, kan bety mye selv om det bare er et stille nærvær. I blant innebærer det at møtet blir mer respektfullt og at rettigheter som var i risiko for å bli krenket, ikke ble det.

Å *vise solidaritet med sårbare grupper* betyr at vi er medvitner om at sårbarhet kan være et hinder for handlinger. Målet er å styrke og støtte de som er sårbare til å stå opp for seg selv og fremme sin sak. Det kan innebære å være med på f.eks. forberedelser og gjennomføring av demonstrasjoner eller påvirkningsarbeid rettet mot politikere, ikke som hovedperson, men som en ledsager som går ved siden av. Det som på engelsk kalles empowerment – myndiggjøring – å utruste og gi makt til mennesker til selv å forandre sitt liv er helt sentralt. Den sårbare gruppa er i fokus for empowerment. Dette er i blant vanskeligere enn det høres ut som. Vi vil ofte så vel og har utdanning og til vane å handle og heve stemmen. Det er lett å ta over. Det å gå ved siden av, støtte, oppmuntre og tro på andre menneskers evner – det er langt vanskeligere, men uendelig viktig for at de menneskene vi vil hjelpe virkelig får hjelp og begynner å tro på sine egne evner.

Å dokumentere for påvirkningsarbeid betyr at vi samler inn fakta og illustrerende eksempler ut i fra det vi er med på og at dette senere kan brukes i et påvirkningsarbeid.

En annen hjelp for å reflektere over sin tilnærming er de seks nøkkelkomponentene i et rettighetsbasert arbeid.

- **Verdighet** – Hvordan kan jeg møte mennesker i sårbare livssituasjoner på en måte som bekrefter deres verdighet?
- **Forandring** – hvordan kan jeg møte bristende selvillit, begrensede valgmuligheter og begrensede ressurser på en måte som viser at jeg tror forandring er mulig?
- **Forsoning** – Hvordan kan jeg i forbindelse med frustrasjon, konfrontasjon og fiendebilder vitne om at forsoning er mulig?
- **Empowerment** – hvordan kan min tilnærming styrke mennesker og gi dem makt til selv å påvirke sitt liv og sin livssituasjon?
- **Tilrettelegge** – hvordan kan jeg tilrettelegge for rettighetsbærere og pliktbærere til å handle så menneskers rettigheter ikke krenkes eller blir satt ut av spill?
- **Mobilisere** – hvordan kan jeg mobilisere menneskers evner til handlingskraft og viljen til å handle?

Mange som møter flyktninger, asylsøkere og mennesker som innvandrer til Norge arbeider allerede i dag rettighetsbasert og handler på ulike måter som ledsagere – en bruker kanskje ikke ordet ledsager, men i praksis følger de mennesker i ulike situasjoner for å verne om deres rettigheter og for å vise solidaritet. I etterkant skriver en kanskje brev til UDI eller leserbrev til avisa om saker en mener ikke håndteres korrekt. Det er bra og viktig. Forhåpentligvis kan denne arbeidsmåten utvikles og spres.

4.5 Samarbeid med andre

Flyktning- migrasjons- og integrerings-arbeid dreier seg om arbeid med mennesker i sårbare livssituasjoner. Utfordringene er sammensatte og for å møte behov på en best mulig måte er samarbeid helt avgjørende. Det er viktig at mandat og myndighet, ressurser, roller og funksjoner avklares og at de ulike frivillige og religiøse aktørene arbeider på felt der de har viktige ting å bidra med. Gjennom Flerkulturelt kirkelig nettverk i Norges Kristne Råd samarbeider en rekke kirkesamfunn og kirkelige organisasjoner om innvandrings- og integreringsspørsmål. Her er det blant annet utviklet et visjonsdokument «Dette vil vi»²³, som kan være et godt grunnlag for samarbeid med andre kirkelige aktører.

Et eksempel på bredt samarbeid finner vi i tiltaket «Lesjakveld»: en gang i semesteret arrangeres en møteplass mellom nye og gamle innbyggere med mål å bli kjent med hverandre og bygge relasjoner. Kirken samarbeider med kommunen, en speidergruppe, jakt- og fiskelaget, historielaget, bygdekvinnelaget, husflidlaget, sangkor og idrettslag.

Det kan også være fordelaktig å samarbeide med myndigheter og kommuner for å sammen forsøke å bedre mottak og introduksjon av nyankomne. Har en menneskers beste i fokus går det an å samarbeide tross forskjellige oppdrag og roller.

Den norske kirke ved Kirkerådet og UDI har underskrevet en intensjonsavtale om samarbeid med mottak lokalt. Avtalen innebærer at den lokale menigheten inngår en avtale med lokale mottak om hvilke frivillige tjenester de kan bidra med. Det finnes en mal for hvordan en slik lokal avtale kan se ut. De frivillige skal være organisert fra menighetens side. De som eventuelt skal være med på tiltak inne i mottaket må på forhånd ha framvist politiattest/barneomsorgsattest, slik det er vanlig også i menighetens barne- og

ungdomsarbeid. Det kan være aktuelt med ulike type tiltak, alt etter hva behovet på mottaket og ressursene i menigheten tilsier. Mer om dette kan man finne på Kirkebakken.

Det er viktig å tenke grundig gjennom hvilken rolle menigheten vil ha i samarbeid med myndigheter og kommuner, hva en vil bidra med og tydelig formulere dette. Å lære å kjenne hverandres egenart og forutsetninger er viktig for et vellykket samarbeid. Den norske kirkes menigheter vil kunne tilby gudstjeneste- og trosfellesskap til flyktninger med kristen bakgrunn. Noen steder kan det være et ønske om å få leie eller låne kirkelig lokaler til bruk for migrantmenigheter. I tillegg til de rent kristne/religiøse bidragene, vil menighetene ha mye å tilby i form av medmenneskelighet og inkluderende fellesskap.

Ofte tenker man ikke på hvilke ressurser som finnes i den lokale kirken, derfor er det viktig at vi overfor samarbeidspartnere tydeliggjør at vi kan bidra både på det religiøse, det kulturelle og det rent allmennmenneskelige planet. For eksempel er språkopplæring og språktrening er helt nødvendig og ulike fellesskapsformer av stor betydning. Her har menighetene mye å bidra med.

Ved starten av et samarbeid med kommunen eller andre offentlige aktører er det viktig å forklare at vi som kirke har et oppdrag til kritisk solidaritet og at et samarbeid ikke betyr at vi kommer til å dempe vår kritiske røst når vi ser at det er behov for den. Det finnes avtaletekster og forslag til kontrakter som kan være en hjelp i dette.

Der det finnes egne migrantmenigheter, vil det være naturlig å ta en kontakt med disse med tanke på samarbeid.

²³ Norges Kristne Råd, *Dette vil vi*

4.6 Budsjett

I blant kan man ha tydelige formuleringer om at arbeid med flyktninger og integrering er høyt prioritert, men så kommer dette på ingen måte fram i menighetens budsjett. Da faller arbeidets troverdighet. Arbeidet testes i forbindelse med budsjettarbeidet. Det en mener er viktig å arbeide med, må det også settes av penger til, ellers vil ikke arbeidet fungere.

For at prosessen skal gå bra må det være en tydelig sammenheng mellom menighetens kartlegging og analyse, handlingsplanen og budsjettet – først da blir disse dokumentene gode arbeidsredskap som er til hjelp for de som jobber i menigheten. Planer i menighetsrådet og fellesrådet vil også avspeiles i budsjettene. I tillegg vil det kunne være mulig å søke om støtte fra lokale lag, foreninger, næringsvirksomheter og stiftelser.

4.7 Tips og gode erfaringer

Ofte vil hensikten med aktivitetene være å fremme integrering og toleranse samt stimulere til økt lokal samhandling med asylsøkere og nyinnflyttede. Dette kan skje gjennom blant annet å tilby ulike fellesskapsformer som gir trening i å bruke norsk og muligheter til å ta del i norsk hverdagsliv. Aktivitetene vil kunne bidra til kultur-, og kompetanseutveksling. Det vil også være viktig å tilby kristent fellesskap til kristne asylsøkere, og å kunne bistå med å finne en menighet som kan ligne den sammenhengen man kommer fra. Når vi inviterer til gudstjeneste og andre samlinger med kristen/religiøs aktivitet, er det viktig at dette kommer tydelig fram i innbydelsen. Særlig bør vi være bevisst på hvordan vi legger til rette aktiviteter for barn og unge slik at kristne tilbud ikke virker ekskluderende og skiller grupper, for eksempel på et mottak. I tillegg vil kirken også kunne ha mye å bidra med på feltet religionsforståelse og dialogarbeid.

Det er viktig frivillige som skal ha tjeneste i mottak eller stå i direkte arbeid med barn og unge har levert politiattest/barneomsorgsattest og at frivillige får opplæring og oppfølging tilpasset den oppgaven de går inn i.

På nettet vil man kunne finne tips og erfaringer andre har gjort seg. Man kan søke i Ressursbanken til trosopplæringen og på Kirkebakken.

«Ungdom møter ungdom»: Ringsaker prosti har et eksisterende ungdomsarbeid i kirkelig regi.
«Vi tror at det beste integreringsarbeidet skjer ved å inkludere mennesker i vanlige aktiviteter, og minst mulig grad skape arenaer som er isolert fra det normale.»

Gjennom eksisterende tiltak som: dialogmøter, sang og musikkgrupper, «det gode møte over gryta», ungdomssamlinger og gudstjenester håper de på gode møter mellom asylsøkere og norske ungdom. Samarbeidspartnere er: Ressursgruppe for Ringsaker statlige EMA mottak i Brumund og Ringsaker statlige EMA mottak på Grande, Ringsaker prosti v/Kreativt ungdomsutvalg, ungdomskoret Amazing, Nes menighetsråd, Brumunddal/Veldre menighetsråd, prester og ansatte i trosopplæring i Ringsaker.

Nedenfor er det stikkordsmessig nevnt tiltak som kan være med å gi gode ideer. Det er viktig å se dette i sammenheng med kartlegging og samarbeid med andre instanser og ikke minst, i samarbeid med asylsøkerne selv! Tiltak kan være:

- språktrening- og opplæring
- aktivisering av barn og unge gjennom for eksempel deltakelse i kor, friluftaktiviteter eller med leksehjelp

- kulturutveksling ved å legge til rette for å bli kjent med og samspille med hverandres kultur gjennom eksempelvis musikkutveksling og konserter, håndarbeidsteknikker o.a. Hva med å invitere kvinner fra det lokale mottaket til å lage mat sammen, for så å invitere menighet og mottak på felles middag?
- tilby lokale tilpassete tjenester, som skysstjeneste til arrangementer
- invitere asylsøkere til å samtale om sine erfaringer på gudstjenesten eller under kirkekaffe
- arrangere frisdag! Spør lokale asylsøkere hvilke yrker de har, og lag et arrangement der ulike yrkesgrupper får vist fram sine kunnskaper og ferdigheter.
- invitere til lokalt samarbeid med kommune, frivillige lag og organisasjoner og andre tros- og livssynssamfunn
- bistå med hjelp til å forstå offentlige prosesser, papirarbeid og liknende som kan være vanskelig for en nyinnflyttet. Kanskje kan noen bli med på foreldremøte, eller hjelpe til med å lese av strømmåler?
- Bli verge for enslige mindreårige asylsøkere. Ta kontakt med fylkesmannen for mer informasjon
- Bistå kommunen med å finne egnede bosteder for flyktninger som skal bosettes. Har kanskje noen i menigheten en sokkelleilighet som står ledig? Ta kontakt med kommunen, eller se nettsiden refugeehome.no
- bistå lokale myndigheter og frivillige organisasjoner i krisearbeid og sorgarbeid
- sørge for at frivillige rekruttert av Den norske kirke som skal ha tjeneste i mottak eller stå i direkte arbeid med barn og unge har levert politiattest/ barneomsorgsattest
- sørge for at frivillige rekruttert av Den norske kirke får opplæring og oppfølging tilpasset den oppgaven de går inn i.

Ungdommens Kirkemøte (2016) har konkret utfordret Den norske kirke, menighetene og organisasjonene til blant annet

- å legge til rette for at asylsøkere og nyankomne flyktninger kan delta kostnadsfritt på folkehøgskoler, leirer og andre arrangement.
- å organisere fritidstilbud for unge som er kostnadsfrie og rettet mot både flyktninger, asylsøkere og unge fra nærmiljøet.
- å benytte seg av ressursmaterieell som omhandler fremmedfrykt og flyktningers situasjon både i trosopplæring, i gudstjenester og i annet menighetsarbeid
- å tilrettelegge gudstjenesteprogram på flere språk, slik at en uavhengig av norskkunnskaper kan følge gangen og innholdet i gudstjenesten.

Kirkens Nødhjelp og arbeid for flyktninger

Kirkens Nødhjelp er en felleskirkelig, diakonal organisasjon, som kirkene i Norge eier. De har fått i oppdrag å sikre og beskytte menneskeverdet til alle. Kirkens Nødhjelp vektlegger samarbeidet med trosbaserte aktører. De er fast overbevist om at religion kan være en drivkraft for positiv endring. Dette er selve kjernen i deres diakonale identitet.

Når krig og konflikt eskalerer, eller naturkatastrofer rammer og menneskene ikke ser andre utveier, legger de på flukt. De blir i første omgang internflyktninger i eget land, deretter til nabolandene. Svært mange steder hvor Kirkens Nødhjelp jobber er partnerne engasjerte i arbeid for flyktninger, inne i landet og i grenseområder. Disse landene er ofte sårbare, men mottar flyktninger fra nabolandene likevel. Et eksempel er Libanon som har tatt imot 1,2 millioner flyktninger fra Syria. Konsekvensene for Libanon er katastrofale. Hver fjerde innbygger er flyktning. Kirkens Nødhjelp har sørget for rent vann og bedret sanitære forhold ved helsestasjoner, sykehus og skoler i Libanon. I Syria driver Kirkens Nødhjelps partner GOPA – den gresk ortodokse kirkes hjelpeorganisasjon, et stort arbeid blant flyktninger i eget land, og har gjort det siden krigens start.

I 2015 startet Kirkens Nødhjelp opp igjen et arbeid i Europa, fordi de så et behov for det hos kirker og trosbaserte organisasjoner sør i Europa, som trenger støtte og hjelp i sitt arbeid for flyktninger.²⁴

Hva menighetene kan gjøre

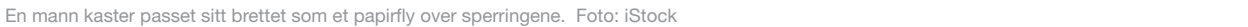
Kirkens Nødhjelp jobber på vegne av norske menigheter og er helt avhengig av mobilisering fra dere for å kunne drive sitt arbeid. Takket være menighetenes innsats i fasteaksjonen, og trofast innsamling av juleoffer kan de rykke ut på kort varsel i en katastrofesituasjon, men også jobbe langsiktig som i tilfellet nevnt over med Sør-Sudan. Dette er avgjørende for at de skal sikre at de trosbaserte partnerne har styrke og kapasitet til å trå til når en krise rammer.

Likeledes er menighetenes ekstraordinære innsats i større katastrofer av uvurderlig betydning for organisasjonen. På nettsidene deres²⁵ finner du ressursmateriell, og bønner og offerappeller når det er en større katastrofe som krever oppmerksomhet. Kirkens Nødhjelp minner oss om at i det voldsomme og til dels negative nyhetsbildet som formidles i slike situasjoner, er det godt for menigheter og lokalsamfunn å kunne engasjere seg og gjøre noe, og ikke kun være passive tilskuere. Menighetene har en viktig rolle i å formidle håp, og mane til bønn og handling.

Kirkens Nødhjelp løfter frem kirkene ute i verden som gode forbilder på hvordan vi som kirke må forholde oss til flyktninger: vi må vise gjestfrihet og varme, og la nestekjærlighet og inkluderende fellesskap prege vårt arbeid som menigheter i våre lokalsamfunn.

²⁴ Les mer om flyktningarbeidet i Europa på <https://www.kirkensnodhjelp.no/her-jobber-vi/flyktninger-i-europa/>

²⁵ <https://www.kirkensnodhjelp.no/om-oss/for-kirkene/>

Kapittel 5: Å møte mennesker fra andre samfunn og religioner

5.1 Den flerkulturelle menigheten

Få av de som ankommer Norge er lutheranere, noe som gjør at et møte med asylsøkere også er et møte med mennesker fra andre kirkelige tradisjoner og religioner. Som majoritetskirke har vi et spesielt ansvar for å bygge gode relasjoner til de trossamfunn og religioner som kommer hit mye på grunn av innvandring.

Norges Kristne Råd har 20 medlemskirker, hvorav 16 er en del av en internasjonal kirke eller nettverk. Det har også blitt etablert en rekke migrantmenigheter i Norge, og en god del av dem samles i Flerkulturelt Kirkelig Nettverk i Norges Kristne Råd. Flere steder er det etablert et godt samarbeid mellom menigheter i Den norske kirke og migrantmenigheter, for eksempel om utlån av kirkelokaler.

Det kan være fruktbart på mange måter å etablere et nettverk av menigheter og trossamfunn i nærområdet. Og det trenger ikke være vanskelig, man kan for eksempel invitere på kaffe med det ene formål om å bli bedre kjent. Etter hvert ser man kanskje at det finnes viktige spørsmål i lokalsamfunnet som dere bør samarbeide om. Kanskje trengs det natteravnere? Man trenger ikke å starte religionsdialog, det kan komme senere. Heller start med de enkle hverdagslige tingene.

Det tverreligiøse og flerkulturelle møtet er ikke alltid enkelt, og kan kompliseres av rasisme, fordommer, rasisme og forestillinger av «den andre». Ofte finnes det rester av forestillinger om hverandre og kanskje tidligere dårlige erfaringer som man må greie å se forbi for at et ordentlig møte skal kunne skje. Det finnes også spørsmål som er vanskelige, spesielt

knyttet til kjønnsroller og seksualitet siden de berører selve identiteten vår. Synet på for eksempel sex før ekteskapet, lite klær i det offentlige rom, homoseksualitet eller skilsmisse kan vekke sterke følelser hos mange. Å forså hverandres reaksjoner er viktig, samtidig som vi må kunne analysere både vår egen og andres synspunkt fra et frigjøringsteologisk perspektiv og ikke befeste eksisterende hierarkier og maktstrukturer. Det er også viktig å huske at det ofte er minst like store forskjeller innad en etnisk gruppe som mellom etniske grupper. Forskjellen mellom by og land, arbeiderklasse og middelklasse, lavt utdannede og høyt utdannede, yngre og eldre spiller for eksempel like stor rolle. En kulturell praksis som bryter med menneskerettigheter og/eller norsk lov, slik som æresdrap, tvangsekteskap eller omskjæring av kvinner kan aldri aksepteres. Dette handler ikke om at vi skal tro at nordmenn er bedre enn andre, men at vi skal forsvare den likestillingen og de rettighetene for eksempel kvinner og barn har i Norge.

Noen ganger kan det være langt til den kirken eller religiøse gruppen som en flyktning eller innvandrers tilhører. Noen vil da oppsøke Den norske kirke på jakt etter et hellig rom for individuell bønn, eller vil delta i gudstjenester og andre samlinger. Den norske kirke blir ofte en viktig møteplass og mulighet for nyinnflyttede til å få kontakt med samfunnet og «vanlige» folk. Vi må jobbe for at møtet med flyktninger og innvandrere i menigheten i størst mulig grad blir preget av likestilling og gjensidighet der man kan møtes som voksne mennesker og lære av hverandre. Å kjenne at noen trenger deg, og ikke bare være objekt for andres velvilje er et grunnleggende menneskelig behov.

Signe Myklebust, diakon i Fjell kirke, forteller at hun møtte Amina på et lavterskeltilbud i regi av Kirkens Bymisjon kort tid etter at hun kom til Drammen som flyktning. «Vi fan umiddelbart tonen – først og fremst med kroppsspråk. Jeg inviterte henne til aerobic i Fjell kirke,» sier Signe. I Fjell kirke arrangeres det aerobic for kvinner i alle aldre og fasonger. Amina kom, men trente forsiktig. «Det jeg trodde var en treningsskade viste seg å være forårsaka av et granatangrep i Damaskus,» forteller Signe. «Dagen etter besøkte jeg henne og mannen. Hun er frisør, og klippte håret mitt. Det var starten på et vennskap som har forandra både meg og menigheten vår.» Siden den gang har Signe og Amina arrangert syrisk dag i kirken og samlet inn over kr 23 000,- til Kirkens Nødhjelps flyktningarbeid, og Amina har laget mat til menighetens årlige frivillighetsfest. «Det er sterkt å oppleve at muslimske, syriske flyktninger gir oss så mye,» avslutter Signe..

5.2 Konvertering og dåp

Det er viktig å ønske velkommen, men samtidig ikke aktivt arbeide for at noen skal konvertere fra andre samfunn. Gjennom «Charta Oecumenica» har europeiske kirker forpliktet seg til gjensidig respekt og samarbeid – og dette gjelder så vel ortodokse som katolikker og protestanter. I dokumentet står det blant annet at kirkene forplikter seg til «å erkjenne at hvert menneske fritt kan velge hans eller hennes religiøse og kirkelige identitet. Ingen kan føre noen til å konvertere ved hjelp av moralsk press eller løfter om materielle fordeler, men det betyr også at man ikke kan hindre noen fra å konvertere dersom det er etter hans eller hennes frie vilje.» Charta Oecumenica kan bestilles eller lastes ned på Norges Kristne Råds nettsider.²⁶ Der kan du også bestille publikasjonen «Når dere kommer sammen» som er laget av Norsk Teologisk Samtaleforum²⁷ og som gir en god oversikt over gudstjenestefeiring i ulike kirkelige tradisjoner. Dette kan være et

nyttig verktøy for å forstå, samtale og inkludere nyinnflyttede. I tillegg til samarbeid gjennom Norges Kristne Råd, har også Den norske kirke stadig dialog med de andre kirkesamfunnene. Et av resultatene av slik dialog var innføringen av «Nåden fellesskap» (1997) en samarbeidsavtale mellom Den norske kirke og Metodistkirken der de anerkjenner hverandres kirker, dåp og nattverdpraksis. Avtalen innebærer at man kan feire gudstjeneste sammen, og at prester kan tjenestegjøre i hverandres kirker.

Mange menigheter har opplevd at asylsøkere har kommet i kontakt med kirken og ønsker dåp. Det er alltid en glede når mennesker kommer til tro på Jesus Kristus og ønsker å være en del av kirken. Samtidig vil det dukke opp en del problemstillinger som kan være utfordrende. Bispemøtet ga i februar 2016 ut en veileder for dåp av asylsøkere,²⁸ der det blant annet pekes på hvilke krav det stilles av menigheten – og konsekvenser det kan ha for asylsøknad og sosialt nettverk.

5.3 Holdningsskapende arbeid mot fremmedfrykt og rasisme

Å arbeide for integrering dreier seg i høy grad også om å arbeide med majoritetsbefolkningens holdninger. Hvordan kan Den norske kirke bidra til å dempe fremmedfrykt i samfunnet og i kirken? Hvordan kan Den norske kirke som kirke og som demokratibærer på en tydeligere måte stå opp for alle menneskers verdi? Dette er høyaktuelle spørsmål i et tøffere klima der å ønske fremmede og flyktninger velkomne stadig stilles spørsmål ved.

Rundt 15 prosent av barn og ungdommer er utsatt for en eller flere hendelser på skolen på grunn av sin nasjonale bakgrunn. Kartlegging gjennomført av IMDi²⁹ viser at det er de som ikke har kontakt med innvandrere som har de mest negative holdningene til innvandring og innvandrere. Befolkningen er mer

²⁶ www.norkr.no

²⁷ Norges Kristne Råd, *Når dere kommer sammen*

²⁸ Bispemøtet, *Dåp av asylsøkere*

²⁹ IMDi, Integreringsbarometeret

skeptiske til muslimer enn til tilhengere av andre verdensreligioner. Samtidig viser også undersøkelsen at personer med afrikansk bakgrunn, særlig somaliere, er mest utsatt for diskriminering. Iranere og irakere er andre grupper som opplever mye forskjellsbehandling.

Disse tallene er med på å understreke at ungdom trenger samtalepartnere og mulighet til å møte mennesker med ulik bakgrunn for å bedre forstå både dem og seg selv. Som kirke i nær kontakt med ungdom i konfirmasjonsalderen og annet ungdomsarbeid, har Den norske kirke en rolle å spille. Som majoritetskirke i det norske samfunn, har vi et særlig ansvar for å utdanne alle våre ungdommer til reflekterte og selvstendige individer som ser mennesker bak fordommer og rasistisk ordbruk, og som kan avsløre stereotypier og hat. Som et svar på dette ble ressursmaterialet «sier vi» utarbeidet for å gjøre ungdommer i stand til å gjenkjenne rasisme og ta et oppgjør med den når de møter den som bevisst hat eller ubevisste stereotypier i menigheten eller samfunnet.³⁰

Et annet opplegg for ungdom er «Tro til handling», utviklet av KFUK-KFUM. Det er et ressurshefte til menigheter og grupper som ønsker å gjøre diakoni til en integrert del av ungdomsarbeidet. Heftet inneholder en samling økter, andakter, aktiviteter og tips og er utviklet med støtte fra Kirkerådet. Opplegget har tre fokusområder: inkluderende fellesskap, stå opp for andre-lokalt og stå opp for andre-globalt.³¹

Sammen med K-stud, Kristent Interkulturelt Arbeid (KIA) Norges Kristne Råd utarbeidet Den norske kirke i 2012 ressursmaterialet «På vei mot et inkluderende samfunn», som skal gi konkrete tips og råd til menigheter og organisasjoner som ønsker å arbeide med integrering. Her finnes også ferdige studieplaner.³²

³⁰ Kirkelig dialogsentral/Mellomkirkelig råd, – sier vi

³¹ KFUK-KFUM, *Tro til handling*

³² Den norske kirke, K-stud, KIA og NKR, *På vei mot et inkluderende samfunn*

Kapittel 6: utfordringer og mestring

Det kan være utfordrende å komme så tett inn på andre menneskers krevende livssituasjon som man gjør i arbeid med flyktninger og asylsøkere. Det er tidligere i dette heftet påpekt hvor viktig det er å forankre arbeidet i menighetens ledelse. Likevel kan det hende at man føler seg alene. De ansatte som står i slike oppgaver må få støtte fra sin arbeidsgiver og menighetsledelsen for øvrig. Frivillige som engasjeres må følges opp på forsvarlig vis. Muligheter til veiledning i arbeidet er en forutsetning. Uansett om en er ansatt eller frivillig må det understrekes viktigheten av å ikke arbeide alene i dette feltet.

Mange som arbeider med flyktninger og asylsøkere stiller urimelige krav til seg selv og kan komme i ubalanse når det gjelder arbeid, fritid og hvile. Det er lett å forstå at det kan bli sånn med tanke på at en møter mennesker som iblant er i desperate situasjoner og ikke har noen andre å vende seg til. Ofte kan vi ikke selv forutse hvordan vi vil reagere på å arbeide med traumatiserte mennesker. Så lenge en kan hjelpe føles det ofte bra, men når en føler at en ikke strekker til eller når de en vil hjelpe begynner å stille krav, blir en ofte tappet for energi. Det er viktig å tenke over hva en tar på seg og forstå at før eller senere må en lære seg å si nei eller å avgrense sitt oppdrag på en tydelig måte. Igjen er det viktig med veiledning og noen å drøfte ærlig med angående de utfordringene en står i.

Iblant kan vi, når vi arbeider med mennesker i vanskelige situasjoner, få skyldfølelse for at vi selv har det så bra, og nesten skjemmes når vi har det gøy. Det er som om det er heroisk å gå rundt å lide med mennesker dag ut og dag inn. Det finnes selvfølgelig tilfeller hvor vi trenger å gråte sammen, det er ikke det som er poenget. Poenget er at verden faktisk ikke blir bedre av enda et ulykkelig menneske. Noen har sagt «Spør ikke hva verden behøver, men spør hva som får ditt hjerte til å synge. For det verden trenger er hjerter som synger». Sitatet inneholder en viktig sannhet; det er nødvendig å bevare sin livsglede og kapasiteten til å se det som er godt i livet, ikke minst i møte med sårbare mennesker.

Det er en fare for å umyndiggjøre mennesker når man selv er i rollen som «hjelper». Hvordan unngår jeg at «hjelp» blir en måte å utøve makt på. Det er fort gjort å glemme å spørre og i stedet sette i gang med tiltak ut fra eget hode og eget verdensbilde. Dette kan føre til at mennesker passiviseres og fratas kreftene og evnen de selv har til å ta ansvar for sine egne liv. Kan jeg øve meg på å være nærværende og å se mennesker som subjekter i eget liv og ikke objekter for egen hjelpetrang?

Når en arbeider med flyktninger og asylsøkere er det lett å bli skuffet. Skuffet over myndigheter, over beslutninger, over andre som ikke gjør like mye som en selv gjør, over seg selv, over massemedia eller over flyktningen selv. De fleste asylsøkere får avslag på søknader og det er det viktig å ha en psykologisk beredskap for. Iblant har den asylsøkende justert sin historie – også i samtale med deg. Det er egentlig ikke så rart at mennesker i en desperat situasjon, uten fasit om hvilke argumenter som er viktig, korrigerer sin historie. Kanskje har man fortalt en falsk historie så mange ganger at man ikke lenger vet hva som er sant og ikke. Mange bærer med seg traumatiske opplevelser som ytterligere forvirrer bildet av hva som egentlig skjedde.

«Det er ikke vår oppgave å aldri bli lurt» sier KG Hammar i boka «Välgrundad fruktan» av David Qviström. Det er viktig å ha beredskap for å møte sin egen og andres skuffelse.

Det har tidligere vært nevnt forankring, planlegging, budsjett og samarbeid som viktige elementer i dette feltet. De menneskene dette gjelder, må selv i størst mulig grad være med på å definere behov og mulige tiltak. I et arbeid for og med mennesker i en svært utsatt livssituasjon er det i tillegg viktig at vi tilegner oss mest mulig kunnskap, arbeider med oss selv som det redskapet vi er og at alt løftes fram for Gud. Veien fram til et liv i mangfoldig fellesskap må alle parter være sammen om.

Fotnoter og kilder

Innledning

- ¹ Ungdommens Kirkemøte 08/16, UKM 08/16 *Hvem er så min neste?*, 2016

Kapittel 1

- ² FN-sambandet, *Viktige begreper om flyktninger og asyl*, 2016. www.fn.no/tema/flyktninger
³ FNs høykommissær for flyktninger, UNHCR, *Global trends*, 2015. Finnes digitalt på unhcr.org
⁴ Utlendingsdirektoratet, *Årsrapport 2015. Virksomhetsrapport*, 2015. Finnes digitalt på www.udi.no

Andre ressurser:

Flyktninghjelpen – på www.flyktninghjelpen.no finner du oppdaterte tall, statistikk og nyheter om flyktningssituasjonen globalt.

Kapittel 2

- ⁵ Norsk organisasjon for Asylsøkere (NOAS) www.noas.no
⁶ Utlendingsdirektoratet (UDI) www.udi.no
⁷ Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) *Planlegging og bosetting*, lest på <http://www.imdi.no/planlegging-og-bosetting/>
⁸ Andersson, H.E., Ascher, H., Björnberg, U., & Eastmond, M. (Red) *Mellan det forflutna och framtiden. Asylsökande barns välfärd, hälsa och välbefinnande*. Författare och Centrum för Europaforskning, 2010
⁹ Bufdir, *Mindreårige asylsøkere og flyktninger* Bufdir, lest på www.bufdir.no/Barnevern/enslige_mindreårige_asylsøkere_og_flyktninger/
¹⁰ Helsedirektoratet, *Veileder for helsetjenestetilbudet til asylsøkere, flyktninger og familiegjenforente*, 2015

Kapittel 3

- ¹² Bispemøtets prinsipputtalelse 1993
¹³ Westermoen, Gunnar (red.) *Årbok for Den norske kirke 1994*, Kirkerådet, 1994
¹⁴ Østnor, Lars, *Kirkeasyl – fristed, nødhjelp eller pressmiddel? Teologiske oppfatninger av og begrunnelser for kirkeasyl i norsk materiale fra 1993-1994*, Tidsskrift for Teologi og Kirke, nr. 3, 1994
¹⁵ Østnor, Lars, *Kirkeasyl – fristed, nødhjelp eller pressmiddel? Teologiske oppfatninger av og begrunnelser for kirkeasyl i norsk materiale fra 1993-1994*, Tidsskrift for Teologi og Kirke, nr. 3, 1994
¹⁶ Omland, Torunn & Vetvik, Einar, *Kirkeerfaring med kirkeasyl*, KIFO-rapport nr. 4, 1997
¹⁷ Mellomkirkelig råd, *Kirkeasyl: Erfaringer, dilemmaer og veien videre, rapport og veiledning til menighetene fra Mellomkirkelig råd*, 1998
¹⁸ Mellomkirkelig råd, *En betenkning om kirkeasyl*, 2014
¹⁹ Mellomkirkelig råd, *En betenkning om kirkeasyl*, 2014
²⁰ Agder og Telemark bispedømmeråd, *Beredskapsplan – Kirkeasyl*, 2012

Andre ressurser:

Mellomkirkelig råd, *Sett undertrykte fri! Den norske kirkes engasjement for menneskerettighetene*, 2014

Loga, Jill, Pyykkönen, Miikka og Steenvaag, Hanne, «Holy territories and hospitality: Nordic exceptionality and national differences of sanctuary incidents» i Lippert, Randy og Rehaag, Sean (red) *Sanctuary Practices in International Perspectives. Migration, Citizenship and Social Movements*, Routledge, 2013

Kapittel 4

²¹ Kirkerådet og KA, *Håndbok for menighetsråd og kirkelig fellesråd 2015-2019*, 2015

²² Egede-Nissen Høiseth, Christin. *Exposure og medvandring – diakonale væremåter i møte med lidelse og gudsfravær*. Masteravhandling i diakoni, det teologiske menighetsfakultetet, 2012.

²³ Norges Kristne Råd, *Dette vil vi!*, 2010

Andre ressurser:

Nordstokke, Kjell (Red.) *Diakoni i kontekst: Forvandling, forsoning, myndiggjøring*. Det Lutherske Verdensforbund, 2009. Norsk oversettelse ved Knut Grønvik, 2010.

Addy, Tony (Red.) *Liv i mangfoldig fellesskap*. Det Lutherske Verdensforbund, 2013. Norsk oversettelse ved Kristine Hofseth Hovland.

Kapittel 5

²⁶ Norges Kristne Råd, *Charta Oecumenica. Takt og tone for samarbeid i Norges Kristne Råd*, 2003

²⁷ Norges Kristne Råd, *Når dere kommer sammen. Gudstjenesten i kristne kirker og trossamfunn i Norge*, 2012

²⁸ Bispemøtet, *Dåp av asylsøkere. En veiledning fra Bispemøtet*, 2016

²⁹ IMDi, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, *Integreringsbarometeret 2012. Holdninger til innvandring, integrering og mangfold*, 2012

³⁰ Kirkelig dialogsenter/Mellomkirkelig Råd, *Homo, hore, jøde, terrorist, svarting- sier vi*. Oslo, 2013. Finnes digitalt på www.sievi.no

³¹ KFUK-KFUM, *Tro til handling. Et ressurshefte for menigheter som vil sette ung diakoni på agendaen*, 2015.

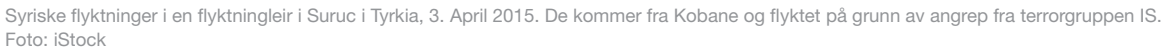
Finnes digitalt på <http://kfuk-kfum.no/aktiviteter/ressursmaterieell/andakter-og-tro/ung-diakoni-tro-til-handling>

³² Den norske kirke, K-stud, KIA og NKR, *På vei mot et inkluderende samfunn. Ressursmaterieell for menigheter og organisasjoner*, 2012. Finnes digitalt på www.flerkulturellefellesskap.no

Andre ressurser:

www.migrantmenigheter.no – en oversikt over migrantmenigheter i Norge, med kontaktinformasjon og generelle nyheter knyttet til tematikken.

DEN NORSKE KIRKE

Den norske kirke – Kirkerådet
Postboks 799, Sentrum
N- 0106 Oslo